

Terwijl de internationale aandacht gevestigd is op het conflict in Libië en de ontwakende opstand in Syrië, bevindt Jemen zich al weken in staat van beleg. Een massale protestbeweging roept daar voor het vertrek van president Ali Abdullah Saleh en zijn decennia oude bewind. Jemen was het eerste land waar de Tunesische wind arriveerde die het einde inluidde van president Ben Ali. Nog voor de Egyptische massa's de straat opgingen, hadden Jemenieten het Tunesisch voorbeeld omgezet in een eigen initiatief. Sindsdien heeft de oppositiebeweging aan kracht gewonnen. Vorige week vrijdag gingen wederom honderdduizenden de straat op.

President Saleh heeft gereageerd met concessies en keiharde repressie, en schattingen over het aantal slachtoffers lopen in de honderden. Het land wordt in de westerse media vaak afgebeeld als een afgelegen berggebied waar stammen en radicale islamisten de status quo bedreigen. Maar een korte beschouwing van de moderne geschiedenis geeft een beeld van een land met een rijke politieke geschiedenis dat verscheurd is door buitenlandse interventie en regionale belangen. Hierin is voor de verandering niet olie, maar de strategische ligging van Jemen als tweede toegangspoort tot de Rode Zee van doorslaggevend belang.

Moderne geschiedenis

De moderne geschiedenis van Jemen is er een van twee landen. Gedurende het merendeel van de twintigste eeuw waren het noorden en het zuiden van elkaar gescheiden.

Het noorden wordt vanaf het einde van de eerste wereldoorlog tot aan de jaren zestig bestuurd door een sektarische dynastie. In 1962 maakt een militaire coup, geïnspireerd door de Egyptische Gamal Abdel Nasser, een einde aan het bewind van de Zayditische imam. De coup is het begin van een acht jaar durende burgeroorlog waarbij regionale krachten tegenover elkaar komen te staan. Enerzijds het republikeinse regime met massale militaire steun van Egypte, en anderzijds de troepen van de imam die gesteund worden door Saoedi-Arabië, Iran en Groot-Brittannië.

De burgeroorlog en opportunistische aard van de interventie van zowel Nasser als de andere krachten werkt radicalisering in de hand. Maar Nasser ziet erop toe dat onafhankelijk linkse initiatieven niet van de grond komen. Hij staat actief in de weg van een interne politieke dynamiek en moet door middel van omkoping de alliantie met de noordelijke bevolking in stand houden.

Wanneer de Egyptenaren zich na de verwoestende nederlaag tegen Israël in 1967 terugtrekken uit Jemen, laten ze een verzwakte en verdeelde staat achter. De beroemde Arabist Halliday zegt over de uitkomst van de burgeroorlog dat de republiek deze slechts in naam heeft overleefd. Buurland Saoedi-Arabië is de werkelijke winnaar en Noord-Jemen wordt gereduceerd tot een satelliet van haar conservatieve bovenbuur. Jaren van coups en politieke intriges volgen. In 1978 neemt de jonge militaire gouverneur van het district Ta'izz, ene Ali Abdullah Saleh, de macht over.

In 1970 wordt in het zuiden de Democratische Volksrepubliek Jemen (DVJ) uitgeroepen. Het land lieert zich met het Communistische blok en maakt zich sterk afhankelijk van Chinese en Sovjetsteun. Wanneer het Communistische blok eind jaren tachtig uit elkaar valt, betekent dat ook het einde van de DVJ.

Na jarenlang op voet van vijandschap naast elkaar te hebben geleefd, is er in 1990 sprake van toenadering tussen Noord- en Zuid-Jemen. Het zuiden hoopt op die manier een nog diepere economische crisis te kunnen afwenden, en het noorden rekent erop dat het de verzwakte

zuiderbuur gemakkelijk zal kunnen overheersen. Na een korte onderhandelingsperiode wordt besloten tot eenheid, maar de euforie is van korte duur. Ondanks een grondwet die voorziet in een meerpartijenstelsel voor heel Jemen, blijven de beide gebiedsdelen onafhankelijk opereren. Economische en politieke elites uit noord en zuid concurreren met elkaar over invloed en in 1994 breekt er een korte burgeroorlog uit waarbij het voormalige noorden het voormalige zuiden onder de voet loopt.

De 'oorlog tegen terreur'

Saleh is vanaf dat moment de onbetwiste leider en weet zich gesteund door Saoedi-Arabië en andere conservatieve krachten in de regio. Saleh baseert zijn macht op een geraffineerd spel van verdeel en heers. Hij weet met Saoedisch geld de machtige stammen aan zich te binden en beschikt over een uitgebreid patronage netwerk. Oppositie wordt niet getolereerd, en interne conservatieve krachten worden aangemoedigd om politieke oppositie in de kiem te smoren. Het politieke leven wordt teruggebracht tot corrupte banden tussen overheidsfunctionarissen en stamhoofden.

Maar het blijkt steeds moeilijker om het land bijeen te houden. Al jaren is Jemen het armste land in de regio, en een van de armste ter wereld. Met een kleine olievoorraad die snel leeg raakt lijken de perspectieven op een oneindig politiek leven voor Saleh almaar kleiner te worden. De 'War on Terror' komt voor hem dan ook als een geschenk uit de hemel.

Elf september 2001, de daaropvolgende 'oorlog tegen terreur' en westerse islamofobie hebben een enorme impact op Jemen. Het land wordt door het Westen gezien als een kweekvijver voor extremisten. Saleh presenteert zich als stabiele bondgenoot in de strijd tegen Al-Qaida en beweert democratische aspiraties te hebben. De autoritaire president wordt vervolgens overspoeld met geld en wapens om de zogenaamde Afghanistanisering van het land tegen te gaan. In werkelijkheid komt dit erop neer dat de subtiele maar corrupte machtsstructuren meer en meer uitgehold worden en vervangen worden door openlijke repressie.

Het is slechts de nieuwste episode in een tragische aaneenschakeling van buitenlandse inmenging in Jemenitische aangelegenheden die niet in het voordeel van de Jemenieten zijn geweest. Van Nasser en koning Faysal tot Bin Laden en Obama, allemaal hebben ze dit landje op de zuidwestelijke punt van Arabië als strategisch belangrijk beschouwd en gebruikt als een pion in een vuil spel van regionale en internationale belangen. Maar de Jemenieten laten niet zomaar met zich sullen. Een rijke traditie van verzet en de langst durende oppositiebeweging van de nog maar net begonnen Arabische lente bewijzen dat.

Ondanks de internationale steun aan het regime is er al jaren sprake van een groeiend verzet. Sinds 2005 laait de zogenaamde Houthis rebellie in het noorden geregeld op, en in het zuiden is al enkele jaren sprake van een groeiende afscheidingsbeweging. Het regime treedt beide bewegingen met bruto geweld tegemoet. Maar geweld lijkt nu niet meer te werken.

Geweldloos

De afgelopen weken valt het machtssysteem van Saleh langzaam maar zeker uit elkaar. Invloedrijke stamhoofden en legerofficieren hebben inmiddels de kant gekozen van de oppositiebeweging. In een verbluffende vertoning van eenheid en vastberadenheid kamperen tienduizenden Jemenitische mannen en vrouwen nu al weken voor de universiteit van hoofdstad Sana'a.

Maar ook nu staan internationale belangen een vreedzaam einde van het Saleh regime in de weg. In Egypte was het opvolgingsvraagstuk al lang aanstaande. Een scenario waarin het leger het machtsvacuüm zou vullen nadat Mubarak zijn ambt zou neerleggen, lag naar alle waarschijnlijkheid al klaar. Het tijdsbestek en de context waarin deze plannen gerealiseerd moesten worden waren echter wat onverwacht. Een dergelijk scenario is in Jemen niet voorhanden.

Er is geen instituut of persoon die zowel vertrouwen van de oppositiebeweging geniet, als van internationale belanghebbenden. In tegenstelling tot het Egyptische leger, is het Jemenitische leger diep verdeeld over haar loyaliteit. In maart liep een aantal legerleiders, waaronder een hooggeplaatste general en vertrouweling van Saleh over naar het kamp van de demonstranten. Het is vanwege dit gebrek aan voor hen acceptabel alternatief dat wereldleiders moeite hebben een stevig standpunt in te nemen. Met als gevolg een voortdurende patstelling in de straten van verschillende steden in het land en vele doden en gewonden.

De demonstranten laten zich ondertussen niet ontmoedigen. Terwijl Saleh de demonstranten verwijt het land in een burgeroorlog te storten, is de oppositiebeweging juist de grootste ontkenning van de veronderstelde tegenstellingen in Jemen. Leden van verschillende stammen, mannen en vrouwen uit zuid en noord, houden de strijd nu al wekenlang vol.

In een zoveelste poging om verdeeldheid onder de demonstranten te zaaien, noemde Saleh het gemengde karakter van de beweging on-islamitisch. Niet onder de indruk van deze beschuldiging, verschenen de volgende dag duizenden vrouwen op straat. Het is deze houding die uiteindelijk zal leiden tot de val van Ali Abdullah Saleh en die de inspirerende kiem vormt van een toekomstig Jemen.

Zie hier ook een mooie reportage van Al Jazeera over de rol van de Jemenitische vrouwen in de protestbeweging.

Door Dirk Wanrooij, vanuit Caïro. Dit artikel verscheen eerder op socialisme.nu